

Anasayfa / Arkeoloji / James Mellaart: Öncü ve Sahteci

James Mellaart: Öncü ve Sahteci

27 AĞUSTOS 2019 09:00

Arkeolog James Mellaart – ben dahil – bilim insanlarını ömrü boyunca kandırdı, diyen Luvi Araştırmaları Vakfı (Luvian Studies) Başkanı Dr. Eberhard Zangger'in orijinali Popular-archaeology.com sitesinde yayınlanan Makalesi'nin Türkçe'ye çevrilmiş tam metnidir.

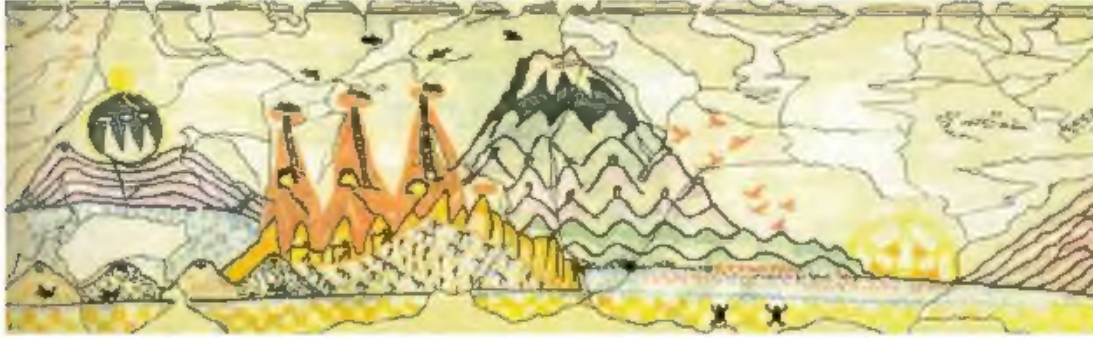

James ve Arietta Mellaart cefakâr odalarında (James Mellaart 1n 80. doğum gününde) © Charle Hopkins

Bay James Mellaart (1925 – 2012) Anadolu arkeolojisinin en parlak araştırmacılarından biriydi. Neredeyse tek başına Küçük Asya'daki Neolitik keşifleri, Beycesultan, Hacılar ve Çatalhöyük'teki kazıları başlattı ve yürüttü. 1950'li ve 1960'lı yıllarda Mellaart dünyadaki en şöhretli prehistoryendi. Tüm dünyada arkeoloji ile ilgilenenler onun başarılarını takip ediyordu. Mellaart'ın her bulgusu önemli sayılıyordu. Hem araştırmacılar, hem de meslektan olmayan meraklılar Mellaart'ın öncü çalışmalarına, kapsamlı sonuçlara varan cesareğine, büyüleyici derslerine ve derin bilgisini ortaya koyduğu sürükleyici kitaplarına hayrandılar.

Tüm bunlara karşın, Mellaart'ın çizim olarak sunduğu bazı arkeolojik eserlerin aslında kendi düş gücünün ürünü olduğuna dair bolca suçlama bulunuyordu. 1959 yılında Mellaart, Dorak Hazinesi olarak adlandırdığı eserlere dair bir makale yayınladı. Hazineyi İzmir'de bir evde gördüğünü iddia etmiş, ancak eserler daha sonra bulunamamıştı. Üç yıl sonra, Türk basını sekiz sütuna manşet atarak Mellaart'ın söz konusu hazineyi Türkiye'den kaçırdığına dair haber yapıp, Mellaart aleyhinde bir kampanya başlattı. Bunu emniyetin ve bilim adamlarının araştırmaları izledi. Sonuçta, Mellaart eserleri çalma ve kaçırma suçlamalarından aklandı. Yine de, Ankara'daki British Institute of Archeology'nin desteğini kaybetli ve diplomatik bazı gafiler yüzünden, Türkiye'deki saha çalışmalarından ömür boyu mahrum kaldı.

İnsanlar kutuplaşıyordu. Onun ya büyük hayranları ya da düşmanları vardı

İddiaya göre Çatalhöyük'ün restore edilmiş resimleri © Lurwian Studies

Mellaart söz konusu olduğunda insanlar kutuplaşıyordu: onun ya büyük hayranları ya da düşmanları vardı – ve bu duygusal keskinlik ona yaklaştıkça artıyordu. Ona yaklaşan akademisyenlerin ya artan bir merakı ya da korkusu oluyordu. Mellaart'ın 100. doğum yıldönümü yaklaşırken onu şahsen tanıyan insanların sayısı azalıyor. Gelecek nesillerdeki bilim insanlarının Mellaart'ın güvenilirliğine dair tarafsız bir yargıya varması, pek çok çarpıtılmış gerçeğin arasında imkansız gibi görünüyordu.

Çatalhöyük'ten 'yeniden yapılanmış' olduğu iddia edilen bir duvar © Lurwian Studies

Dorak Olayından atmış yıl sonra, bugün geldiğimiz noktada Mellaart'a ilişkin daha berrak bir fotoğraf ile karşı karşıyayız. Mellaart'ın çalışma odasında gizlenmiş notların bilimsel bir değerlendirilmesi geçtiğimiz yıl yayınlandı. Belgeler Ünlü prehistoryenin bir hayal dünyasında yaşadığını tartışmasız olarak göstermektedir. Mellaart kendi yarattığı Neolitik duvar resimlerinin ve Geç Tunç Çağı tablolarına ait metinlerin ısrarla tarih öncesine ait gerçek eserlerin kopyaları olduklarını iddia etti ve onlarca yıl boyunca insanları şaşaalı fantazilerine inandırmaya çalıştı.

Mellaart hemen her şeyi sakladı

James Mellaart'ın oğlu Alan Mellaart, babasının arşivinde © *Luwian Studies*

James Mellaart 1925 yılında Londra'da, bir sanat simsarının oğlu olarak doğdu. Yedi yaşında iken ailesi küresel ekonomik kriz nedeniyle Amsterdam'a taşındı. Taşınmalarından kısa süre sonra annesi vefat etti. Annesini erken bir yaşta kaybetmesi Mellaart'ın kişiliği üzerinde kalıcı bir iz bıraktı. Mellaart 1947 yılında, Londra'daki University College'da Mısırbilim okumak için Hollanda'yı terk edip Londra'ya yerleşti. Çalışmalarını tamamladıktan sonra, 1964 yılında öğretim üyesi oldu ve 2005 yılına kadar hocalık görevine devam etti. Mellaart kendi doktorası olmadığı halde, doktora öğrencilerini yetiştirmiştir. Neredeyse kırk yıl boyunca, Kuzey Londra'daki Flinsbury Park yakınlarında, üst tabaka bir Türk allenin kızı olan karısı Arlette ile birlikte yaşadı. Orada iki küçük apartman dairesini birleştirip oluşturdukları ev, sıcak atmosferi, değerli kitapları ve Anadolu kliimleri ile konuklarını büyüleyordu. Evin duvarlarındaki Osmanlı sultanlarının altın çerçeveli fermanları, Arlette Mellaart'ın ailesinin Türk toplumundaki seçkin yerine tanıklık ediyordu.

Mellaart'ın çalışma odasındaki dikkate değer dağınıklığın nedeni büyük kaşifin kompulsif istifçiliği idi. Çoğu projeye ait belgeleri ikiye katlanmış A3 kartonların arasında ayrı ayrı saklamıştı. Mellaart yüzlerce konu üzerinde çalışmıştı, bu yüzden de oda bel hizasına kadar bu dosyalarla doluydu. Sekseninci yaş günü dolayısıyla çekilmiş olan bir fotoğrafta bu kaotik dosyalama sistemi çarpıcı biçimde görünmektedir. Mellaart hiçbir şeyi atmıyordu: çöp postalar ve boş puro kutularını bile saklıyordu. On yıllar boyunca kendini adanmış fantazileri, tam da bu yüzden gün ışığına çıkabiliyordu. Çalışma odası yalnızca yayınlanmak istenen çalışmalar(!) değil, ayrıntılı taslakları ve sahtecilik için gerekli olan araç kitlelerini de içeriyordu.

"Deniz Kavimleri" ve Küçük Asya'nın Batısının Tunç Çağı'ndaki önemi

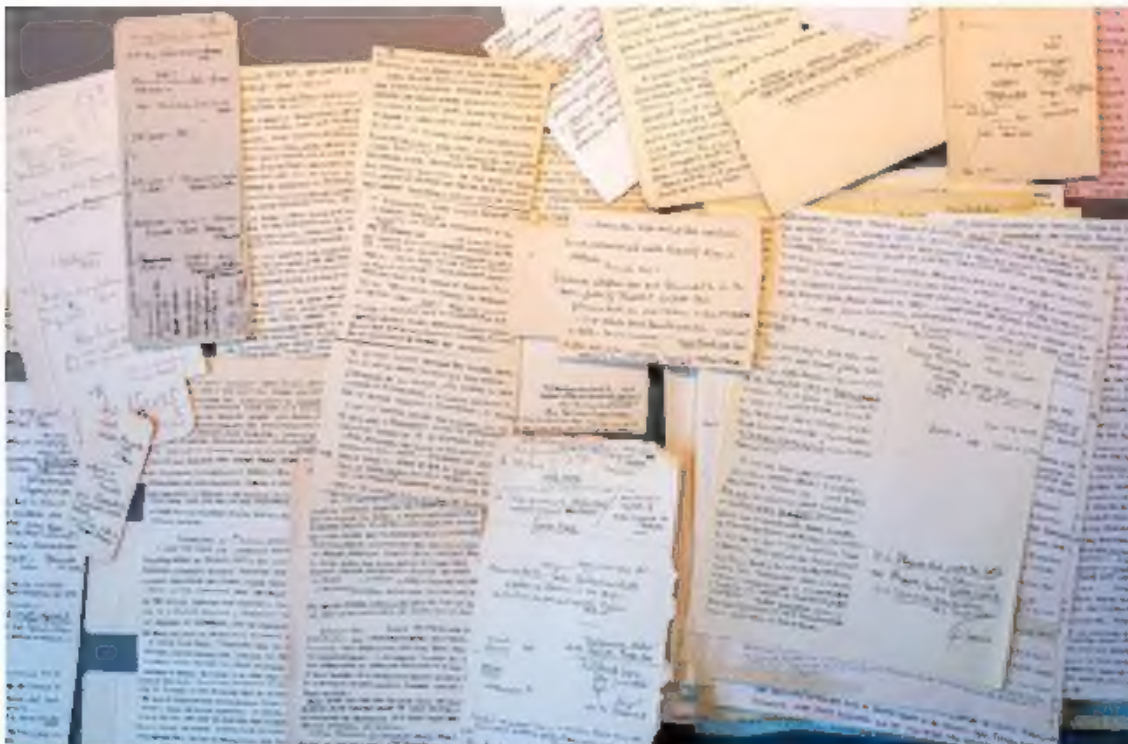
James Mellaart – ben dahil – bilim insanlarını ömrü boyunca kandırdı. Hiç bir araya gelmemiş olsak da, ortak bir kanaati paylaşıyorduk. Birbirimizden bağımsız olarak, Batı Anadolu'da şu ana kadar gizli kalmış çok sayıda Orta ve Geç Tunç Çağı yerleşimi olduğu sonucuna varmıştık. İkimiz de Deniz Kavimlerinin büyük kısmının Batı Anadolu'lu olduğunu düşünüyorduk. Deniz Kavimlerinin MÖ 1200'den kısa süre sonra, doğu Akdeniz'e yaptıkları akınlar kahramanlık çağının Tunç Çağı kültürlerinin sonunu gelirmişti. Hitit kralı Muvatalli'yi (y. MÖ 1295–1272) MÖ 1274'deki Kadeş Savaşı'nda destekleyen paralı askerlerin bir bölümü Batı Anadolu'dan gelmişti. Bu askerlerin adları daha sonra Yukarı Mısır'daki Deniz Kavimleri vazıalarında ve Homeros'un İlvada'sında Truvalıların müttefikleri arasında ortaya çıkmaktadır. MÖ 1200

civarında modern Türkiye'nin balısının yoğun bir nüfusa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Oysa, günümüze dek bölgedeki Tunç Çağı yerleşimlerinin pek azı kapsamlı olarak kazılabılmıştır.

Beyköy Yazıtının ilk ve son sayfası, iddiaya göre çivil yazısı bulunan yazıtın çevirisidir © Luwlan Studies

Bu durum arkeolojik olarak bilinen kültürlerin haritasında keşfedilmemiş büyük bir alan yaratmaktadır. Efsanevi Truva'nın beklenmedik şekilde bu ıssız topraklarda bulunması arkeolojik paradigma içinde bir istisna olarak kabul edildi. Güney Yunanistan'daki Miklen dominyonları ve Küçük Asya'daki Hititler arasındaki boşluk (Truva dışında) yurtlarıyla birlikte gezen ve okur yazar olmayan barbar göçebelere dolu görünüyordu. Gerçekte, Heinrich Schliemann'dan sonra, bu bölgede bir Tunç Çağı yerleşiminde kapsamlı arkeolojik kazıya cesaret eden ilk Avrupalı akademisyen James Mellaart oldu. Beycesultan olan bu yerleşim, halen İzmir Üniversitesi'nden Eşref Abay'ın yönetiminde kazılmaktadır.

1995 Yılında James Mellaart benim bir yıl önce yayınlanmış olan kitabım "Ein neuer Kampf um Troia"dan haberdar oldu. Bu kitapta (benden önce ve sonra başkalarının da iddia ettiği gibi) Deniz Kavimlerinin büyük kısmının Batı Anadolu'dan gelmiş olabileceğini iddia ediyordum. Mellaart bana toplam 22 sayfa uzunluğunda ve Tunç Çağı'nın sonunu inanılmaz ayrıntılı olarak anlatan iki mektup yazdı. Bu bilgileri Geç Tunç Çağı belgelerinden elde ettiğini söylüyordu. O dönemde meslektaşlarım Mellaart'ın mektuplarına itibar etmemem konusunda beni uyarılmıştı; bu yüzden de, yirmi yılı aşkın süre boyunca onlara özel bir dikkat göstermedim. Buna karşın, Tunç Çağı'ndaki Batı Anadolu'nun önemi konusunda paylaştığımız ortak düşünce ve yazdığı mektuplar nedeniyle – Mellaart'ın evini inceleme ayrıcalığı verilen ilk bilim insanı oldum.

Mellaart'ın oğlu Alan, Haziran 2017'de, babasının kendi mirasının en önemli parçası olarak gördüğü belgeleri bana verdi. Doğallıkla, bunu bir onur olarak kabul ettim. Londra'daki apartman dairesini ilk ziyaretimde, evin kalanını incelemek için izin isteyeceğimi hiç düşünmemiştim.

Uydurulmuş "Beyköy Metni"

James Mellaart'ın bir fotoğraf albümünde tuttuğu "Beyköy Metni" © **Luwian Studies**

Alan'dan almış olduğum belgeler Mellaart tarafından "Beyköy Metni" olarak adlandırılmıştı. Mellaart 1993 yılında, üç ayrı yayınında böyle bir metnin varlığına atıf yapmıştı. Mektuplarından ve 1995 yılındaki telefon görüşmemizden, bu belgelerin 19. yüzyılda Batı Anadolu'daki Beyköy kasabası yakınlarında bulunduğu iddia edilen Geç Tunç Çağı metinlerinin İngilizce çevirileri olduklarını biliyordum. Belgeler, orijinal olarak tunç tabletler üzerine Akkad çiviyazısı ile yazıldığı iddia edilen metnin yüz sayfa uzunluğunda daktilo edilmiş çevirisini içeriyordu. Çeşitli kopyaları ve yayınlanmamış tasarımları içeren belge yığınının toplamı 500 sayfayı buluyordu.

Batı Anadolu'daki Tunç Çağı kültürlerinin araştırılması amacını taşıyan ve kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan Luwian Studies'in kurucu yönetim kurulu bu metinlerin farklı bilim insanlarınınca incelenmesine karar verdi. Bu inceleme beş yıldan uzun sürdü. Bu belgelere dair yapılacak araştırmalara gerekli kaynakların bulunması için, belgelerin gerçekliğine dair ek kanıtların sunulması önemliydi. Bu amaçla Alan Mellaart'tan babasının çalışma evini yeniden ziyaret etmek ve belgelerin gerçekliğine dair ek kanıtlar bulmak üzere izin istedim. Böylece, Şubat 2018'de Alan Mellaart ve ben Kuzey Londra'ya geri döndük ve James Mellaart'ın eski çalışma evinde beş gün geçirdik. İncelemenin sonunda "Beyköy Metni"nin el yazısı

taslaklarından oluşan büyük bir koleksiyon elde ettik. Mellaart Geç Tunç Çağı tabletlerinin yayınlanmamış çevirileri olduklarını iddia ettiği malzemeyi çalışma odasının girişinde, görünür bir yerde ve etiketli olarak bırakmıştı. Oysa, bu belgeleri üretmek için kullandığı kit'leri dikkatlice gizlemişti. Yalnızca bunlar değil, Mellaart'ın daha önce Çatalhöyük'teki duvar resimlerinin restore edilmiş halleri olduklarını iddia ettiği resimlerin de, şist parçaları üzerine çizilmiş taslakları ortaya çıktı. Bu noktadan sonra Mellaart'ın bir sahteci olduğuna kuşku kalmamıştı. Taslakları dikkatlice saklamış olması, Jimmy Bey'in (Mellaart'ın Türkiye'deki adı) kabahatinin farkında olduğunu ve belki de bu sahteciliği eşinden gizlediğini düşündürmektedir.

Mellaart'ın sahteciliklerine dair haberin duyulmasından sonra, bulgularımızı doğrulayan pek çok tanık ortaya çıktı. Mellaart'ın, yanında arkadaşları varken bile, bazen yalnızca hayalinde var olan eserlerin çizimlerini yaptığını öğrendim. Bu kişiler bugüne kadar diplomatik bir tavırla sessiz kalmışlardı. Çatalhöyük'teki kazısının tamamlanmasından yirmi yıl sonra ortaya çıkan ve restore edildikleri iddia edilen Çatalhöyük duvar resimlerinin ve "Beyköy Metni"nin tümüyle uydurma olduklarını artık biliyoruz. Mellaart'ın yakınında bulunmuş olan ve konuşma fırsatı bulduğum bazı kişiler 1962 yılında bir skandala neden olan Dorak Hazinesi'nin de uydurma olduğunu varsaymaktadırlar, çünkü oluşturulmuş hikaye sonraki sahteciliklerle benzerlik taşımaktadır. Öte yandan, Mellaart'ın kazılarında bulunmuş olan ve şu an Türkiye'deki müzelerde sergilenmekte olan çok sayıda eser hiçbir kuşku taşımaksızın gerçektir.

Büyük Luvi hiyeroglif yazıtı gizemini koruyor

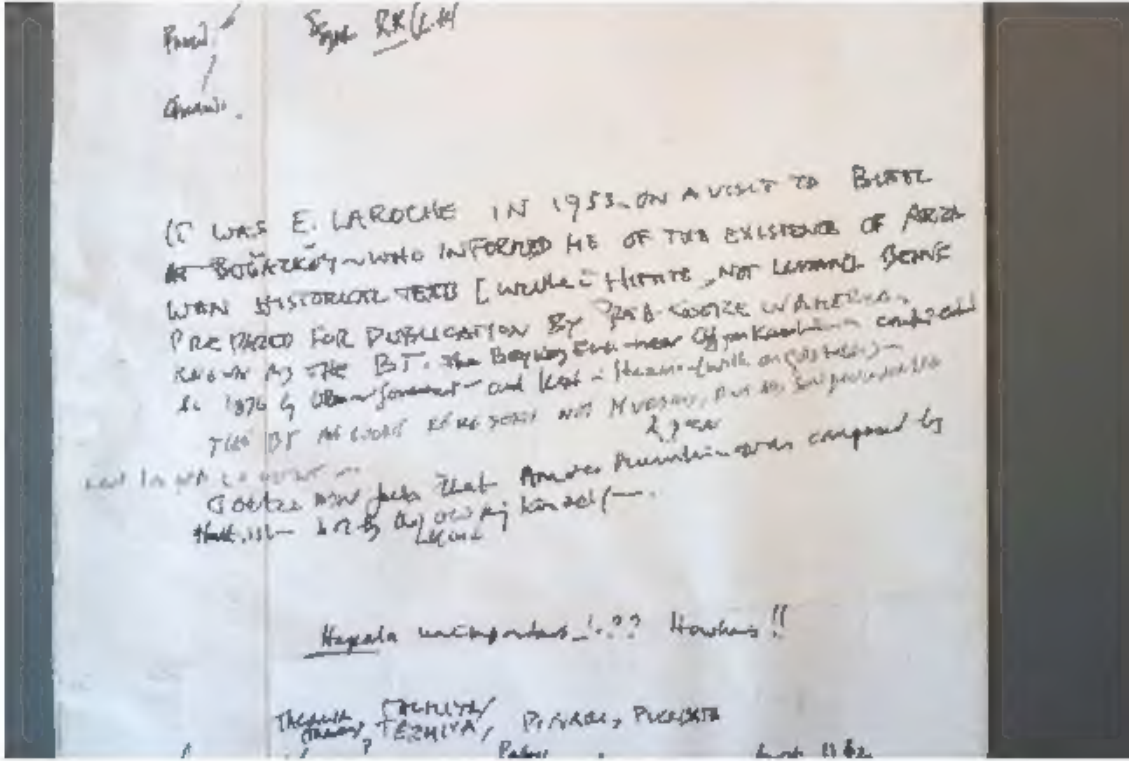
Mellaart'ın evinden çıkan Mellaart'ın Büyük luvi hiyeroglif yazıtı (Beyköy Yazıtı) © Luwian Studies

Alan Mellaart'ın bana Haziran 2017'de verdiği belge yığını içinde, yalnızca sözde çiviyazısı tabletlerin çevirileri değil, bazı Luvi hiyeroglif metinlerinin çizimleri de vardı. Bu hiyeroglif metinler içinde orijinali neredeyse otuz metrelik bir kireçtaşı bloğuna yazılmış olabilecek bir tanesi öne çıkıyordu. Mellaart'a göre bu yazıt da Beyköy'de, 19. yüzyılın sonunda bulunmuştu, ancak bulunma tarihçesi uydurmaydı. Bu çizimleri Hollandalı dilbilimci Fred Woudhuizen'le paylaşıp, onun görüşlerini sordum. Woudhuizen belgenin gerçekliğini tartışmak için bir neden olmadığını belirtti ve belgenin içeriğine dair ortak bir yayın önerdi. Çalışmamız Aralık 2017'de, *Talanta – Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society*'de çevrimiçi taslak makale olarak yayınlandı ve *Talanta*'nın yeni basılmış olan cildinde yer aldı.

Luvi hiyeroglif metinlerinin yayını üzerinde çalıştığımız duyulduğunda, meslektaşlarımızdan yazıtın 1989 yılında Ghent'teki uluslararası bir konferansta daha önce gösterildiğini öğrendik. O tarihten bu yana yazıtın sahte olduğuna dair akademisyenler arasında bir fikir birliği vardı. Makalemizde Fred Woudhuizen ve ben beş sayfa boyunca belgenin sahteciliği ve gerçekliği üzerine ileri sürülen savları tartışık ve belgenin gerçek olduğu sonucuna vardık. *Talanta*'nın yeni yayınlanan cildindeki başka bir makalede, "Beyköy Z" adını verdiğimiz bu Luvi hiyeroglif yazıtının gerçekliğine dair ek delilleri sunduk.

Yazıtın ortaya çıktığından bu yana geçen otuz yıl içinde Luvi dilbilimine dair önemli gelişmeler kaydedildi. Bu gelişmeler sayesinde yazıt şu an çok daha doğru okunabilmektedir. Örneğin, yazıt 2001 yılına kadar başka bir yazıtta görülmemiş olan "büyük prens" hiyeroglif işaretini içermektedir. Eğer Mellaart bu yazıtı uydurdu ise, varlığı yıllar sonra onaylanacak bir karakteri icat etmiş olmalıdır.

Bu durumda, Mellaart'ın Beyköy 2 yazıtını bir yerde gerçekten gördüğü ve kopyalama imkanı elde ettiği daha akla yakındır. Mellaart'ın Beyköy 2'ye ilişkin yayınlanmamış çeviri ve yorumları da, (gramer olarak doğru olan) bu metni doğru anlamadığını göstermektedir.

Mellaart'ın Emmanuel Laroche'un onu 1953'te Beyköy Metni ile tanıştığını İddia eden notu © Luwian Studies

Mellaart'ın yaklaşımları her defasında benzerlik gösteriyordu; olağanüstü bulguları kendi düşünce modeli ile bağdaştırmak için aradaki boşlukları uydurma çizim ya da metinlerle dolduruyordu. Çatalhöyük kazılarında, gerçekten de pek çok geometrik duvar resmi ve bir tane etkileyici panoramik manzara resmi keşfetti. Yirmi yıl sonra, ilave yetmiş tanesini kendi yaptı!

Dünyanın en ünlü arkeoloğu neden hiç var olmamış eserleri uydurmaya çalıştı?

Uydurmuş olan "Beyköy Metni" de, Luvi hiyeroglif yazıtı Beyköy 2 ile Mellaart'ın Tunç Çağı siyasi tarihine dair teorilerini bağdaştırmak için hazırlanmış olabilir. Öte yandan, Luvi hiyeroglif yazıtı da Mellaart'ın "atölyesinden" elde edildiği için, dilbilimsel tezler belgenin gerçekliğine işaret etse bile, belgenin ihtiyatla ele alınması gerekmektedir. Tunç Çağı'nın sonunu anlatan ve Luvi Büyük Kralı tarafından kaleme alınmış bu yazıt, yüzyılın buluşu olarak tanımlanabilirdi. Mellaart belki de kendi kişiliği yüzünden bu önemli bulgunun arkeolojisinden mahrum kaldı.

Geriyse bir soru kalıyor: Yarım yüzyıl boyunca, dünyanın en ünlü arkeoloğu neden hiç var olmamış eserleri uydurmaya çalıştı? Mellaart'ın evindeki yayınlanmamış tasarımlar bir üstünlük duygusunu ortaya koyuyor.

Mellaart arkeoloji dünyasındaki keşiflerinin öneminden haz alıyordu. Fantazileri onun Anadolu prehistoryasına dair profesyonel görüşlerini desteklemek için tasarlanmıştı. İddialarını onaylayan bu sözde bulgular onu akademik dünyada yeniden ilgi odağı haline getiriyordu.

Görünüşe göre, hayatı boyunca çocukça bir oyunu oynadı. Ortaya koyduğu kavramlar ve düşünceleri tümüyle yanlış olmasa da, sunduğu kanıtlar sahteydi.

Eberhard Zangger - arkeolojikhaber.com

Kaynak: Talanta – Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society'nin 50. cildinde şu an yayınlanmamış olan tüm kâğıtlar Mellaart'ın evinde bulunmuş olan belgelerle ilgilidir. Bu makale neredeyse 60 sayfa uzunluğundaki "James Mellaart's Fantasies" makalesinin bir özeti.